

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**Методичні рекомендації
щодо забезпечення самостійної роботи студентів
з дисципліни**

**“СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ”
(для бакалаврів)**

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено доцентом кафедри соціології *А. О. Петренко-Лисак*

Затверджено на засіданні кафедри соціології (протокол № 10 від 05.06.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Петренко-Лисак А. О. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів з дисципліни “Соціологічний практикум” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 28 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Соціологічний практикум”, теми контрольних робіт, вказівки до самостійного вивчення програмного матеріалу та виконання контрольної роботи, питання для самоконтролю, список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів складені на основі програмного матеріалу навчальної програми з дисципліни “Соціологічний практикум”. Теорія та практика впровадження сучасних технологій прикладної соціології в Україні набула певного досвіду завдяки проведенню соціологічних досліджень і використанню сучасних методів отримання, обробки та аналізу соціологічної інформації.

Методичні рекомендації призначено для самостійної підготовки студентів-соціологів до лабораторно-практичних занять з основ прикладної соціології, а саме — засвоїти комплекс конкретних сучасних методів професійної діяльності, опрацювання та засвоєння сучасних методів збору та обробки соціологічної інформації, відпрацювання професійних прийомів, навичок, умінь застосування інструментарію та інших засобів соціологічної діяльності.

Теоретико-методологічно та практично курс пов’язаний з дисциплінами “Методологія та методи соціологічних досліджень”, “Методи збору соціологічної інформації”, “Соціологічний аналіз документів”, “Організація та методи вибіркового дослідження”, “Технологія соціальних досліджень”, “Організація роботи соціологічних служб”.

Під час навчання студенти:

- оволодівають навичками розробки програми соціологічного дослідження: формулюванням проблеми, визначенням об’єкта, предмета та цілі дослідження;
- вчатья висувати гіпотези, аналізувати основні поняття дослідження;
- знайомляться з вимірюванням та вибіркоким методом у соціології.
- вивчають основні принципи організації соціологічного дослідження.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- основи моделі, методи прикладної соціології, її методологічні засади;
- форми організації та проведення соціологічних досліджень;
- сутність та оптимальне використання соціологічних методів і прийомів;

- етико-професійні засади та принципи взаємодії в соціологічних дослідженнях;

вміти:

- застосовувати методи збору та обробки соціологічної інформації;
- створювати банк даних та його обробляти;
- здійснювати аналіз, узагальнення, робити висновки та давати рекомендації;
- виявляти етико-професійні ознаки практичного соціолога;
- презентувати соціологічну інформацію;
- аргументовано доводити результати дослідження.

На завершення курсу студенти складають *залік*.

Форми організації самостійної роботи студентів та індивідуальної роботи з ними:

Форми самостійної та індивідуальної роботи студентів		Форми контролю	
<i>Позааудиторна робота</i>	<i>Індивідуальна робота з викладачем</i>	<i>Аудиторний контроль викладача</i>	<i>Самоконтроль студентів</i>
Підготовка до лабораторно-практичного заняття	Консультації: -індивідуальні; -групові (розгляд типових питань)	Програмований контроль: о, обговорення	Тестування
Самостійне вивчення окремих тем	Консультації	Колоквіум Експрес-опитування	Тестування
Підготовка лабораторної роботи	Узгодження теми дослідження в лабораторній роботі. Рецензування.	Захист (виступ)	Опитування
Написання контрольної роботи	Узгодження плану і списку літературних джерел.		Опитування
Робота з літературою за курсом	Співбесіда	Вибірковий	Оформлення тез (висновків)

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	Кількість годин	
		Лекційні (аудиторні) заняття	Семінарсько-практичні заняття
1	2	3	4
1	Змістовий модуль I. Сучасні методи соціологічних досліджень Методологічні засади практичної соціології	4	
2	Змістовий модуль II. Основні дослідницькі методи соціології Метод опитування		12
3	Метод спостереження		8
4	Методи аналізу документів		8
1	2	3	4
5	Змістовий модуль III. Звіт та презентація результатів соціологічного дослідження Обробка інформації в соціологічних дослідженнях		2
6	Звіт та надання рекомендацій за результатами дослідження		2
7	Мультимедійні презентації в соціології		2
	Залік:	2	
Разом годин: 162			

ПЛАНІ ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З
дисципліни
“СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ”

Змістовий модуль I. Сучасні методи соціологічних досліджень

Тема 1. Методологічні засади практичної соціології

Питання для обговорення:

1. Дослідження соціальних явищ як проблема практичної соціології.
2. Соціальні та соціологічні дослідження.
3. Гуманізація сучасної соціології.
4. Методи активізації роботи соціолога.

Термінологічний словник

Соціологічне дослідження — система логічно послідовних методологічних, методичних і організаційно-технічних процедур, підпорядкованих єдиній меті: отримати точні об'єктивні дані про соціальне явище чи процес, що вивчається.

Конкретно-соціологічне дослідження — це процес, в якому в єдності задіяні теоретико-методологічні та емпіричні рівні пізнання, тобто мова йде про діалектичний процес, в якому поєднуються дедуктивний та індуктивний методи пізнання, що забезпечує цілісність пізнання й уявлень про соціальні явища.

Теоретичне соціологічне дослідження — глибоке узагальнення нагромадженого матеріалу в галузі соціального життя та отримання на цій основі нового знання про об'єкт пізнання.

Емпіричне соціологічне дослідження — це нагромадження, збір фактичного матеріалу у вказаній галузі (на основі опитування, аналізу документів, спостереження, даних статистики і т. д.) і його первинна обробка, включаючи і початковий рівень узагальнення, спрямованого на розв'язання конкретної соціальної проблеми.

Суцільне дослідження — це дослідження, в якому об'єктом є вся сукупність респондентів, яка належить до якоїсь спільноти або групи. Найбільша з таких спільнот — населення країни. Але є і дрібніші, наприклад: персонал підприємства, мешканці невеликого міста, села тощо. Різновидністю суцільного дослідження є перепис населення.

Монографічне дослідження — спрямоване на вивчення певного соціального явища або процесу, сконцентроване на одному об'єкті, який є представником цілого класу подібних об'єктів. При вибіркового дослідженні описується лише репрезентативна група.

Розвідувальне (або пілотажне, зондажне) дослідження — найпростіший вид соціологічного аналізу, який дозволяє розв'язувати обмежені завдання. По суті, випробовується інструментарій, тобто методичні документи. Розвідувальне дослідження дозволяє отримати оперативну соціологічну інформацію.

Аналітичне дослідження — не лише описує елементи явища або процесу, що вивчається, але й дозволяє виявити причини, які лежать в його основі. Пошук причинно-наслідкових зв'язків — головне призначення цього дослідження.

Описове дослідження — це більш складний вид соціологічного аналізу. З його допомогою отримують емпіричну інформацію, яка дає відносно цілісне уявлення про соціальне явище, що вивчається.

Разове дослідження — дає інформацію про стан об'єкта аналізу, про кількісні характеристики якогось явища або процесу в момент його вивчення. Таку інформацію називають статичною, оскільки вона віддзеркалює нібито моментальний "зріз" характеристик об'єкта і не дає відповіді на питання про тенденції його змін у часі.

Повторне дослідження — це дослідження одного й того ж або різних контингентів, які проводяться декілька разів, через певні проміжки часу, в однакових або відмінних соціальних умовах. Головне в повторних дослідженнях — зіставленість досліджень. Повторні дослідження також діляться на: когортні, панельні і лонгітудні.

Когортне дослідження — це дослідження, об'єктом якого є певна вікова група (когорта), яка залишається постійною в часі повторних досліджень.

Панельне дослідження — це дослідження, при якому обстежуються одні й ті ж люди через однакові часові інтервали (через певну кількість років, за умов здійснення якогось соціального заходу тощо).

Лонгітудне дослідження — дослідження, момент повторення якого визначається з врахуванням генезису сукупності, що вивчається, тобто з досягненням цієї сукупністю певної стадії свого розвитку.

Соціологічний моніторинг — це цілісна система визначення змін у суспільстві на основі аналізу масових уявлень про них. З цією ме-

тою проводяться щомісячні і щоквартальні експрес-опитування з найактуальніших проблем.

Програма соціологічного дослідження — це документ, що містить методологічні та процедурні передумови наукового пошуку, в якому викладаються основні завдання дослідження, методика й техніка збору та обробки соціологічної інформації.

Робочий план дослідження — визначення основних етапів і підетапів всієї роботи, характеризується розстановка виконавців (з врахуванням того, в якій послідовності процедура передбачає застосування тих або інших методик, здійснюється узгодження в часі різних дій, які виконуються членами дослідницької групи, і визначається елементарний сітковий графік руху всієї роботи). Робочий план перетворюється, по суті, у важливий, як і програма, документ дослідження.

Практичне завдання:

1. Скласти стратегічний план дослідження на задану тему (вона обговорюється з викладачем).

Тема есе:

- “Особливості фундаментальних та емпіричних досліджень, відмінності між ними”

Література [2; 10; 14; 16; 18–21; 23; 25; 28; 32–36]

Змістовий модуль II. Основні дослідницькі методи соціології

Тема 2. Метод опитування

Лабораторно-практичні заняття 1–6

Питання для обговорення:

1. Сутність та різновиди методу опитування.
2. Структура програми соціологічного дослідження.
3. Специфіка гіпотез соціологічного дослідження.
4. Сутність інтерпретації та операціоналізації понять.
5. Типи/види вибірок.
6. Анкета/опитувальник як інструментарій.

Термінологічний словник

Метод опитування — один із способів отримання первинної соціологічної інформації шляхом постановки в усній чи письмовій формі питань до окремої людини або більш чи менш широкої групи людей. Дуже важливий метод емпіричного соціологічного дослідження, особливо в процесі вивчення громадської думки, коли важливо отримати інформацію про оцінки і міркування певної групи людей.

Анкетне опитування — один з основних методів опитування, який застосовується в соціологічних дослідженнях.

Анкета соціологічна — основний інструментарій збору вихідного матеріалу у масових широкомасштабних соціологічних опитуваннях.

Анкетер — особа, яка здійснює збір соціологічної інформації методом анкетного опитування респондентів.

Респондент — особа, що бере участь в емпіричному соціологічному дослідженні як джерело усної чи письмової інформації, відповідаючи на запитання, поставлені в соціологічній анкеті чи в бланку інтерв'ю тощо.

За предметним змістом запитання анкети поділяють на:

Запитання про факти, за допомогою яких отримують інформацію про соціальні явища, про стан справ у колективі, про поведінку і дії самого респондента, його вік, стать, освіту, соціальне становище і т. д.;

Запитання про знання, мета яких — з'ясувати, що знає і що може повідомити респондент. Як правило, це запитання, які мають мету виявити рівень поінформованості респондента і його знань у певній галузі. Такі запитання можуть містити завдання, експериментальні та ігрові ситуації;

Запитання про думку респондента, вони мають на меті зафіксувати факти, побажання, очікування, плани на майбутнє і можуть торкатися будь-яких проблем і особистості самого респондента;

Запитання про мотиви, мають викликати суб'єктивне уявлення людини про мотиви своєї діяльності.

За своєю **логічною природою** запитання класифікуються:

Основні запитання, відповіді на які є основою побудови висновків про явища, що вивчаються. Саме вони становлять більшу частину анкети;

Запитання-фільтри ставляться для того, щоб відсіяти некомпетентних осіб при опитуванні з проблем дослідження або ж для того, щоб виділити частину респондентів із всього масиву за мовною ознакою;

Контрольні запитання застосовуються для перевірки стійкості, правдивості і несуперечливості відповідей, визначення їх достовірності і щирості. Контрольні запитання, зазвичай, розташовуються в анкеті на деякій відстані як від основного, так і один від одного. Різновидом контролю може бути повторне запитання із збереженням тих же умов — на весь обсяг вибірки (панельне опитування) або на 5–10 відсотків осіб, вже опитаних раніше.

За характером відповідей на поставлені *запитання* вони поділяються на такі види:

Відкриті запитання передбачають вільну форму відповіді: “Скажіть, будь ласка, що могло б сприяти підвищенню Вашого інтересу до політики?”;

Запитання закритого типу: “Чим Ви займаєтесь у вільний час? Просимо відповісти на ті, які збігаються з Вашою думкою: 1) відвідую рідних і знайомих; 2) зустрічаюся з друзями; 3) слухаю радіо; 4) читаю книгу; 5) займаюсь рукоділлям”;

Запитання напівзакритого типу засноване на додаванні до списку відповідей фрази: “Вкажіть інші види занять”. Запитання дає можливість не лише вказати варіанти відповідей, які наводяться в анкеті, а й висловити щось своє;

Запитання меню пропонує респонденту вибрати будь-яке поєднання варіантів запропонованих відповідей;

Запитання шкали — відповідь на це запитання дається у вигляді шкали, в якій необхідно відмітити той або інший показник;

Дихотомічні запитання: “Чи вірите Ви у гороскопи й астрологічні прогнози?” Відповідь: “Так-ні”.

За типом дослідницьких завдань опитування бувають:

Стандартизоване — націлене на одержання статистичної інформації;

Фокусоване — збираються дані за умов конкретної ситуації;

Глибинне — спрямоване на одержання пошукової інформації;

Експертне — опитування спеціалістів з проблеми, що вивчається.

Інтерв'ю — це метод одержання необхідної інформації шляхом безпосередньої цілеспрямованої бесіди інтерв'юера з респондентом.

Вільне інтерв'ю, коли, як правило, немає плану і завчасно сформульованих запитань. Його проводять не інтерв'юери, а соціологи, які самі визначають тему бесіди, формулюють запитання, їх послідовність, уточнюють тему і т. д. Таке інтерв'ю є незамінним методом на ранніх розвідувальних стадіях дослідження.

Глибинне інтерв'ю має на меті отримати інформацію, яка засвідчує не лише наявність того чи іншого соціального факту, явища, але й пояснює причини їх появи.

Стандартизоване інтерв'ю, коли формулювання запитань, їх порядок, кількість і перелік можливих альтернативних відповідей, їх кодування і форма запису передбачаються заздалегідь і суворо фіксуються у своїй одноманітності. Цей вид інтерв'ю найпоширеніший, найчастіше його застосовують під час перепису населення.

За процедурою проведення виділяють такі типи *інтерв'ю*:

Панельне (повторне) інтерв'ю — спрямоване на вивчення трансформації відносин і думок якоїсь групи людей протягом певного проміжку часу (від декількох місяців до двох років);

Групове інтерв'ю — запланована бесіда в колі сім'ї, групи студентів, виробничої бригади, в процесі якої дослідник прагне викликати дискусію.

Багаторазове інтерв'ю — один із варіантів повторного інтерв'ю для всебічного і глибокого вивчення особистості респондента протягом тривалого проміжку часу.

Практичні завдання:

1. Скласти проект програми соціологічного дослідження методом опитування на задану тему (вона обговорюється з викладачем).
2. Скласти робочий план дослідження.
3. Провести пілотажне дослідження.

Теми есе:

- “Можливості та обмеження методу опитування в соціологічній дослідницькій практиці”.
- “Специфіка формулювання запитань до анкети соціологічного опитування”.

Література [2; 5; 6; 8–12; 14; 16; 18; 19; 22; 28; 32; 36]

Тема 3. Метод спостереження Лабораторно-практичні заняття 7–11

Питання для обговорення:

1. Методологічні принципи застосування спостереження.
2. Одиниці спостереження та способи їх реєстрації.

Термінологічний словник

Спостереження — можна в першому наближенні визначити як планомірне цілеспрямоване сприйняття явищ, результати якого в тій або іншій формі фіксуються дослідником і потім перевіряються. При цьому збирається і фіксується за допомогою технічних приладів (кінокамера, фотоапарат, магнітофон, телевізійна та інша техніка) лише та інформація, яка може бути використана для описання, а потім і пояснення проблемної ситуації, яка досліджується.

Включене спостереження (спостереження зсередини) — коли спостерігач стає повноправним учасником групи, яку він спостерігає.

Невключене (неформалізоване) спостереження — це спостереження ззовні, коли дослідник не стає рівноправним учасником спостережної групи. Невключене спостереження значно простіше, але воно дає в деякому сенсі більш поверхову інформацію, ніж включене. В ньому відсутній ефект самоспостереження дослідника.

Нестандартизоване спостереження — немає чіткого плану дій, приписуваних ззовні.

Стандартизоване спостереження — чітко фіксовані приписи відносно предмета і процедури спостереження.

Можлива також класифікація **спостереження**, виходячи з тих або інших **особливостей його організації**:

Лабораторне спостереження, коли об'єктом спостереження є більш або менш наближена до реальності модель;

Польове спостереження, коли об'єктом спостереження є реальний соціальний процес, той або інший аспект соціальної дійсності;

Систематичні спостереження, які проводяться за заздалегідь розробленим планом вивчення об'єкта протягом певного часу;

Несистематичні спостереження (короткочасові) — проводяться іншими способами (із документів, за допомогою опитувань і т. д.).

Практичні завдання:

1. Скласти проект програми соціологічного дослідження методом спостереження на задану тему (вона обговорюється з викладачем).
2. Скласти робочий план дослідження.
3. Провести пілотажне дослідження.

Теми есе:

- “Спостереження як специфічний метод дослідження явищ соціальної реальності”.
- “Переваги та недоліки методу спостереження”.
Література [1–5; 10; 11; 14; 18; 19; 22; 23; 32; 35]

Тема 4. Методи аналізу документів **Лабораторно-практичні заняття 12–15**

Питання для обговорення:

1. Значення документів у соціології.
2. Основні категорії аналізу документів і визначення одиниць рахунку.
3. Інструментарій контент-аналітичного дослідження.

Термінологічний словник

Аналіз документів – сукупність методологічних принципів, які застосовуються для одержання з документальних джерел соціологічної інформації, необхідної для вирішення дослідницьких завдань (вивчення проблемної ситуації, всебічного аналізу об’єкта, максимально повної і глибокої інтерпретації одержаних даних).

Контент-аналіз – це метод якісно-кількісного аналізу документів з метою одержання об’єктивної, систематизованої й узагальненої інформації про соціальну реальність.

Процедура контент-аналізу – полягає в алгоритмізованому виділенні в тексті певних елементів змісту, що цікавить дослідника, класифікації виділених елементів у відповідності з концептуальною схемою, наступним їх підрахунком і якісним представленням результатів.

Практичні завдання:

1. Скласти програму соціологічного дослідження методом контент-аналізу обраного масиву документів (тема та масив документів обговорюється з викладачем).
2. Провести контент-аналіз обраного масиву документів.

Теми есе:

- “Аналіз змісту — соціологічний метод вивчення засобів масової інформації”
- “Можливості та практичні потреби у використанні контент-аналізу”

Література [2–5; 7; 10; 14; 19; 22; 23; 28; 32]

Змістовий модуль III. Звіт та презентація результатів соціологічного дослідження

Тема 5. Обробка інформації в соціологічних дослідженнях Лабораторно-практичне заняття 16

Питання для обговорення:

1. Підготовка зібраної інформації до обробки.
2. Порівняння ручної та комп'ютерної обробки даних.
3. Таблиці одномірного та двомірного розподілу.

Термінологічний словник

Аналіз дисперсійний (ANOVA) — статистичний метод аналізу даних для виявлення впливу декількох незалежних одна від одної категоріальних змінних (їх ще називають факторами) на кількісну змінну. Варіація кількісної ознаки є проявом цього впливу, а отже, вивчення характеру впливу зводиться до вивчення структури дисперсії. Інакше кажучи, розглядається питання про те, якою мірою дисперсія пов'язана з впливом кожного з факторів окремо, якою мірою — із впливом певних комбінацій факторів тощо.

Аналіз кластерний — багатовимірний статистичний метод автоматичної класифікації об'єктів на основі обраної формальної відстані (відмінності) або близькості (подібності) між об'єктами. Застосовується кластерний аналіз також для класифікації ознак. Інші назви методу — таксономічний аналіз, автоматичне розпізнавання образів.

Даний аналіз може використовуватися як для пошуку структури в множині об'єктів (розвідувальний підхід, висування гіпотез), так і для побудови цілком певної структури (підтримуючий “підхід” підтвердження певних гіпотез дослідника). Основними етапами кластерного аналізу є: 1) відбір об'єктів для кластеризації; 2) відбір ознак, у просторі яких виконуватиметься кластеризація; 3) вибір способу визначення відстані між об'єктами; 4) застосування одного з методів А. К.; 5) перевірка надійності та інтерпретація отриманої кластерної структури.

Аналіз факторний — група методів багатовимірної статистики для аналізу кореляцій в середині групи ознак. Головне припущення факторного аналізу полягає в тому, що група скорельованих між собою ознак може бути подана як лінійна комбінація порівняно невеликої кількості деяких латентних (таких, які не можна безпосередньо спостерігати та вимірювати) ознак, що називають факторами.

Аналіз шляховий — вид багатовимірної аналізу, який застосовується для побудови причинних моделей за допомогою перевірки зв'язків між залежною змінною та двома чи більше незалежними змінними. При цьому слід розрізняти екзогенні змінні, тобто які є лише причиною інших змінних моделі, та ендогенні, які є залежними хоча б у одному причинному зв'язку. Концепція шляхового аналізу передбачає три основні аспекти: 1) шляхову діаграму, тобто графічне зображення системи зв'язків між змінними моделі; 2) рівняння зв'язку кореляцій чи коваріацій з параметрами причинної моделі та 3) аналіз впливів (прямий, опосередкований та загальний, який є сумою всіх прямих та опосередкованих впливів на певну змінну).

Практичне завдання:

1. Скласти схему процедури обробки соціологічної інформації.

Тема есе:

- “Оптимізація методик обробки соціальних досліджень”.

Література [2; 9; 12; 24; 26; 28; 30]

Тема 6. Звіт та надання рекомендацій за результатами дослідження
Лабораторно-практичне заняття 17

Питання для обговорення:

1. Види підсумкових документів соціологічного дослідження.
2. Композиція звіту.
3. Сутність наукових публікацій.

Термінологічний словник

Підсумковий документ аналізу соціологічної інформації — це вид звітності про хід і результати соціологічних досліджень, який (якщо дослідження, було замовленим) передається замовнику дослідження. В практичній діяльності соціологи використовують такі підсумкові документи соціологічного дослідження: *інформацію, інформаційну записку, аналітичну записку, звіт про науково-дослідну роботу*.

Головним підсумковим документом соціологічного дослідження є **звіт про науково-дослідну роботу**. Він включає ряд обов'язкових розділів; титульний лист, список виконавців, реферат, зміст, перелік умовних позначень і символів, вступ, основну частину, заключну частину, список використаної літератури, додатки. Загальними вимогами до цього документа є: чіткість і логічність викладу, аргументованість основних положень, висновків, точність формулювань, конкретність викладу результатів роботи, обґрунтованість рекомендацій і пропозицій.

Практичне завдання:

1. Скласти схему звіту про проведене соціологічне дослідження.

Тема есе:

- “Доцільність та особливості аналітичних довідок за результатами соціологічного дослідження”.

Література [2; 4; 9; 10; 12; 14; 16; 18; 19; 21; 26; 30; 32; 37]

Тема 7. Мультимедійні презентації в соціології

Лабораторно-практичне заняття 18

Питання для обговорення:

1. Бази даних результатів соціологічних досліджень.
2. Специфіка програмного забезпечення OCA та SPSS.

Термінологічний словник

OCA (скор. від рос. “**обработка социологических анкет**”) для *Windows* – це модульний російськомовний пакет програм, створений для планування, збору та аналізу результатів досліджень.

SPSS (скор. від англ.) –

Практичне завдання:

1. Порівняйте презентаційні можливості програм OCA та SPSS.

Тема есе:

- “Перспективи анімації в соціології”.

Література [2; 18; 24; 26; 30]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Особливості організації прикладного дослідження у сучасних умовах.
2. Теоретичні джерела якісних методів
3. Логіка дій дослідника-соціолога.
4. Вибірка в соціологічному дослідженні.
5. Соціально-психологічний ефект достовірної соціологічної інформації.
6. Методи активізації роботи соціолога.
7. Гіпотеза як основний методологічний інструмент соціологічного дослідження.
8. Психологічні основи в процедурі опитувань.
9. Етико-професійні принципи і правила поведінки інтерв'юера.
10. Метод опитування
11. Панельне дослідження.
12. Розробка інструментарію збору соціальної інформації.
13. Психологічні характеристики сприйняття соціолога.

14. Методика проведення опитування в різних соціальних ситуаціях.
15. Організація проведення опитування.
16. Телефонне опитування.
17. Поштове опитування.
18. Метод спостереження
19. Підготовка спостерігачів у соціологічному дослідженні.
20. Методи аналізу документів
21. Соціологічні документи.
22. Метод контент-аналізу.
23. Види фіксування інформаційних одиниць.
24. Обробка інформації в соціологічних дослідженнях.
25. Аналіз емпіричних даних за В. А. Ядовим.
26. Оптимізація методик обробки соціальних досліджень.
27. Експерті оцінки в соціологічній інформації.
28. Microsoft Excel в соціологічному моделюванні та прогнозуванні.
29. Складання звіту за результатами дослідження.
30. Мультимедійні презентації в соціології.

ВКАЗІВКИ З ПРИВОДУ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ПРОГРАМНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Основою оволодіння матеріалом програми курсу є систематична, активна та самостійна робота студентів у вивченні навчальної, наукової, спеціальної літератури, вирішенні ситуаційних завдань і задач із навчальних тем дисципліни, підготовці доповідей та наукових повідомлень, виконанні контрольних робіт. Засвоєння матеріалу сприятиме розвитку індивідуальних умінь і здібностей слухачів у роботі з першоджерелами та підручниками.

Обираючи тему контрольної роботи, студент на власний розсуд опрацьовує одну або три із запропонованих у переліку тем. Варто обирати так, щоб вона викликала інтерес або була пов'язана з практичною діяльністю студента, а також сприяла максимальному застосуванню знань та набуттю практичного досвіду. Одна тема обирається, коли наявний великий обсяг матеріалу, три — коли виявлено невеликі обсяги матеріалів за кожної теми.

При підготовці відповідей на питання контрольної роботи студент повинен ознайомитись з навчальними посібниками, переліченими в списку літератури, а також самостійно зайнятися пошуком літератури з відповідного питання. Необхідно знайти глави чи розділи, які містять матеріал з конкретного питання, та ретельно їх вивчити (прочитати, зрозуміти, законспектувати).

У контрольній роботі потрібно концентровано викласти основний зміст відповідей на поставлені питання. З кожного питання, якщо їх кілька, необхідно зробити стислий висновок.

Для підготовки відповідей потрібно вивчити не тільки навчальну літературу, а й першоджерела — твори соціологів, які варто прочитати і зрозуміти основні ідеї цих авторів. Адже підготовка контрольної роботи — це не тільки конспектування навчальної літератури, але й творчий процес. Саме тому відповіді на питання повинні бути досить повними, самостійними, відображати рівень загальної культури та спеціальних знань студентів.

Обсяг контрольної роботи — 8–12 сторінок друкованого тексту, і вдвічі більше — рукописного. На початку потрібно вказати тему або теми роботи, викласти план, який відбиватиме структуру (чіткий порядок побудови тексту, зв'язок між окремими частинами). *Структура контрольної роботи* має бути такою: титульний лист (назва навчального закладу, факультет; дисципліна, з якої виконується робота; варіант контрольного завдання; прізвище, ім'я та по батькові студента, який виконав контрольну роботу; прізвище, ім'я та по батькові викладача, який має перевірити контрольну роботу; місто та рік виконання роботи); план роботи; вступ (де викладена актуальність та основні положення обраної теми або тем, об'єкт та предмет аналізу); основна частина (основний зміст розглянутих питань); висновки; список використаної літератури (потрібно вказати навчальні посібники та додаткову літературу, що використані при виконанні контрольної роботи).

Особливу увагу слід приділити оформленню контрольної роботи. Вона повинна бути виконана охайно, ретельно. Кожна відповідь розпочинається з назви питання, закінчується коротеньким висновком. Кожен розділ роботи починається з нової сторінки. Всі сторінки мають бути пронумеровані (крім першої — титульної) відповідно до плану роботи.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Лонгітюдне соціологічне дослідження — це дослідження:

- а) разове;
- б) розвідувальне;
- в) аналітичне;
- г) повторне.

2. Пілотажне соціологічне дослідження — це дослідження:

- а) описове;
- б) аналітичне;
- в) панельне;
- г) розвідувальне.

3. Процедурна частина програми соціологічного дослідження включає:

- а) структурну операціоналізацію понять;
- б) формулювання наукових гіпотез дослідження;
- в) описання прийомів збору, обробки та аналізу соціологічної інформації.

4. Теоретико-методичний розділ програми соціологічного дослідження включає:

- а) визначення виду вибірки;
- б) розробку методів збору первинної соціологічної інформації;
- в) інтерпретацію й операціоналізацію основних понять дослідження.

5. При проведенні пілотажного (розвідувального) дослідження застосовується метод:

- а) квантової вибірки;
- б) стихійної вибірки;
- в) кластерного відбору;
- г) основного масиву.

6. Спеціальним соціологічним методом вважають:

- а) метод системного аналізу;
- б) метод позитивного підходу;
- в) спостереження.

7. Методом соціологічного дослідження є:

- а) проведення соціологічного експерименту над об'єктом;
- б) отримання нових знань про об'єкт вивчення;
- в) розробка наукової гіпотези.

8. Найрідше використовується при дослідженнях метод:

- а) спостереження;
- б) експеримент;
- в) анкетування.

9. Метою пілотажного дослідження є:

- а) апробація методики дослідження;
- б) описання загальних ознак розвитку суспільства;
- в) детальний аналіз об'єкта дослідження..

10. Аналіз об'єкта, розробка правил, теорій є результатом такого дослідження:

- а) описового;
- б) пілотажного;
- в) аналітичного.

11. Аналітичне дослідження:

- а) має на меті не лише отримання інформації, а й з'ясування практично-наслідкових зв'язків та відносин;
- б) проводиться за певною програмою та передбачає отримання важливих відомостей про те чи інше соціальне явище;
- в) охоплює невелику кількість тих, хто обстежується, та проводиться за спрощеною програмою.

12. Наукова гіпотеза — це:

- а) припущення;
- б) затверджена теорія;
- в) неперевірене практикою положення.

13. У методологічному розділі програми соціологічного дослідження є всі названі пункти, крім:

- а) формулювання робочих гіпотез;
- б) визначення основних методів збору інформації;
- в) формулювання та обґрунтування проблеми дослідження, визначення об'єкта та предмета дослідження;
- г) визначення мети та завдань дослідження, уточнення, інтерпретація основних понять.

14. Сукупність соціальних об'єктів, на які поширюються висновки дослідження, називається:

- а) експериментальною групою;
- б) генеральною сукупністю;
- в) референтною групою;
- г) вибірковою сукупністю.

15. Вибіркова сукупність при дослідженнях – це:

- а) певна кількість елементів генеральної сукупності, відібраних за певними правилами;
- б) частина генеральної сукупності, відібрана випадково, без системи;
- в) уся генеральна сукупність, згрупована за певними ознаками.

16. Соціологічне дослідження – це:

- а) система знань та навичок, що дозволяє професійно займатися соціологією;
- б) система параметрів майбутнього соціального об'єкта або якісно нового стану існуючого об'єкта;
- в) система теоретичних та емпіричних процедур, що дозволяють отримати достовірні знання про той чи інший процес або явище суспільного життя;
- г) методи типологізації соціальних об'єктів.

17. Суть виявлення проблемної ситуації, як етапу проведення конкретно-соціологічного дослідження, найкраще охарактеризувати словами:

- а) знати, щоб передбачити;
- б) знання про незнання;
- в) знання – основна теорія.

18. Соціологічні дослідження у вашій групі можна провести:

- а) коли необхідно з'ясувати якісний склад студентської групи (вік, стать та ін.);
- б) коли необхідно з'ясувати соціальне походження студентів;
- в) якщо необхідно з'ясувати стан навчальної дисципліни чи результати екзаменаційної сесії;
- г) коли необхідно знати, які чинники впливають на поведінку людей, їхню думку з тих чи інших питань, їхнє ставлення до певних соціальних явищ тощо.

Відповіді на тести: 1 – г, 2 – г, 3 – в, 4 – в, 5 – г, 6 – в, 7 – б, 8 – б, 9 – а, 10 – в, 11 – а, 12 – а, 13 – б, 14 – б, 15 – а, 16 – в, 17 – б, 18 – г.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ

1. Дослідження соціальних явищ як проблема практичної соціології.
2. Сутність та складові методології прикладної соціології.
3. Особливості організації прикладного дослідження у сучасних умовах.
4. Специфіка програми і організації прикладного дослідження.
5. Вибір проблеми дослідження.
6. Визначення об'єкта, предмета дослідження. Постановка мети та завдань дослідження.
7. Гіпотеза як основний методологічний інструмент соціологічного дослідження.
8. Поняття та категорії конкретного соціологічного дослідження.
9. Характеристика методів дослідження. Вибір методів, інструментарію в дослідженні.
10. Види якісних досліджень і загальний порядок дій дослідника.
11. Зміст і послідовність операцій у кількісному і якісному дослідженнях.
12. Забезпечення надійності та достовірності даних.
13. Сутність вибіркового опитування.
14. Поняття про генеральну сукупність.
15. Вибірковий метод. Основні види вибірок. Вибіркова сукупність. Принципи формування вибірки.
16. Методи активізації роботи соціолога.
17. Опитування та методика його проведення.
18. Суть методу опитування. Види опитування. Предметна сфера опитування.
19. Проектування опитувального документа.
20. Особливості методу поштового та телефонного опитування.
21. Метод спостереження. Значення спостереження при соціологічних дослідженнях.
22. Методологічні принципи застосування спостереження. Види спостереження.
23. Проектування програми спостереження.

24. Підготовка спостерігачів для роботи за методом спостереження.
25. Методи аналізу документів.
26. Значення документів у соціології.
27. Категорії аналізу документів.
28. Одиниці аналізу (“одиниці спостереження”).
29. Визначення одиниць рахунку (система рахунку час — простір).
30. Контент-аналіз документів.
31. Розробка методики контент-аналізу.
32. Приклади помилок в контент-аналізі.
33. Обробка та аналіз соціологічних документів.
34. Види фіксування інформаційних одиниць.
35. Обробка інформації в соціологічних дослідженнях.
36. Групування і емпірична типологізація.
37. Пошук взаємозв'язків між перемінними.
38. Соціальний експеримент як метод перевірки наукової гіпотези.
39. Аналіз даних повторних і порівняльних досліджень.
40. Підготовка зібраної інформації до обробки.
41. Перевірка інструментарію дослідження на точність і повноту.
42. Занесення даних в таблиці та створення банку даних. Узагальнення отриманих даних.
43. Способи обробки соціологічної інформації. Ручна та комп'ютерна обробка.
44. Використання математичного апарату для обробки інформації.
45. Таблиці одномірного та двомірного розподілу.
46. Стадії аналізу і інтерпретації даних.
47. Типові помилки і труднощі якісного аналізу.
48. Проблема вибору методик обробки соціологічної інформації.
49. Складання звіту за результатами дослідження. Зміст звіту. Структура звіту. Додаток до звіту. Аналітична довідка.
50. Розробка рекомендацій за темою дослідження.
51. Використання Microsoft Excel в соціологічному моделюванні та прогнозуванні.
52. Мультимедійні презентації в соціології.
53. Систематизація соціологічних даних в таблицю MS Excel.
54. Розподіл бази даних. Сортування даних в таблицю.
55. Основи дизайну для презентації соціологічних досліджень.
56. Принципи та моделі дизайну.

57. Презентаційні можливості програм OCA та SPSS.
58. Мультимедійні засоби в презентації соціологічної інформації.
59. Моделі авторської презентації.
60. Перспективи анімації в соціології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Айвазян С. Л., Староверов О. В. Классификация многомерных наблюдений. — М., 1994. — 183 с.
2. Городяненко В. Г. Социологический практикум. — К., 1999. — 254 с.
3. Добренков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования. — М.: ИНФРА-М, 2004. — 768 с.
4. Как провести социологическое исследование. — М.: Политиздат, 1990. — 354 с.
5. Методы сбора информации в социологических исследованиях. — Кн.2: Организационно-методологические проблемы опроса. Анализ документов. Наблюдение. Эксперимент / Отв. ред. В. Г. Андреенков, О. М. Маслов. — М.: Наука, 1990. — 272 с.
6. Методы сбора информации в социологических исследованиях — Кн. 1: Социологический опрос. — М.: Наука, 1990. — 225 с.
7. Молчанов В. И. Анализ документов, подлежащих статистической обработке // Соц. исслед. — Вып. 7. — М.: Наука, 1991. — С. 216–223.
8. Ноэль Э. Массовые опросы. Введение в методику демокопии. — М.: Ава-Эстра, 1993. — 272 с.
9. Панина Н. Технология социологического исследования. — К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1998. — 276 с.
10. Практическое пособие для социолога. — М., 1991. — 410 с.
11. Пэнто Р., Гравитц М. Методы социальных наук. — М.: Прогресс, 1972. — 607 с.
12. Панина Н. В. Технологія соціологічного дослідження. Навч. посіб. — К.: Наук. думка, 1996. — 232 с.
13. Петров Е. П. Метод наблюдения в социологических исследованиях // Социолог. исслед. — 1995. — № 2. — С. 12–36.
14. Рабочая книга социолога. — М.: Наука, 1983. — С. 276–293.

15. *Рячиских И. А.* Опыт использования включенного наблюдения для изучения жизни производственного коллектива // Социолог. исслед. — 1995. — № 3. — С. 16–27.
16. *Ядов В. А.* Социологическое исследование: методология, программа, методы. — Самара, 1995. — 331 с.
17. *Ядов В. А.* Стратегия и методы качественного анализа данных // Социология — 1991. — № 1. — С. 14–31.
18. *Ядов В. А.* Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. — М.: Добросвет; Кн. дом; Ун-т, 1998. — 596 с.

Додаткова

19. *Аберкромби П., Хилл С., Тернер Б. С.* Социологический словарь — 2-е изд., перераб. и доп.: Пер. с англ. — М.: Экономика, 2004. — 620 с.
20. *Беляева Л. А.* Эмпирическая социология в России и Восточной Европе: Учеб. пособие. — М., 2004. — 408 с.
21. *Буданцев Ю. П.* Программа и этапы эмпирического социологического исследования // Социология: Учеб. пособие. — М.: Знание, 1995. — С. 218–286.
22. *Воронов Ю. П.* Методы сбора информации в социологическом исследовании. — М.: Статистика, 1974. — 158 с.
23. *Гречихин В. Г.* Лекции по методике и технике социологических исследований: Учеб. пособие. — М.: Изд-во МГУ, 1988. — С. 108–120.
24. *Гаврилова В. А., Хорошевский В. Ф.* Базы данных интеллектуальных систем. — СПб.: Питер, 2001. — 384 с.
25. *Давыдов А. А.* Системный подход в социологии. Законы социальных систем. — М.: Едиториал УРСС, 2004. — 256 с.
26. *Додж М., Кината К., Стинсон К.* Эффективная работа с Excel 7.0: Пер. с англ. — СПб.: Питер, 1996. — 1031 с.
27. *Дружинин И. К.* Выборочное наблюдение и эксперимент. — М., 1977. — 122 с.
28. *Здравомыслов А. Г.* Методология и процедура социологических исследований. — М.: Мысль, 1969. — 206 с.
29. *Кочюнас Р.* Основы психологического консультирования: Пер. с лит. — М.: Академ. проект, 1999. — 20 с.
30. *Колберг К.* Бизнес-анализ с помощью Microsoft Excel: Пер. с англ. — 2-е изд. — М.: Вильямс, 2002. — 500 с.

31. *Социология: Словарь-справочник: В 4т. — Т.4 / Под ред. И. В. Осипова* — М.: Наука, 1991. — С. 128–184.
32. *Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Социология.* — К.: МАУП, 2002. — С. 228–269.
33. *Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціології.* — К.: МАУП, 2004. — С. 430–463.
34. *Соціологія: Посібник / За ред. В. Г. Городяненка.* — К.: Академія, 1999. — С. 316–321.
35. *Чурилов Н. Н. Проектирование выборочного социологического исследования: Некоторые методологические и методические проблемы.* — К.: Наук. думка, 1986. — 183 с.
36. *Эддоус М., Стэнсфилд Р. Методы принятия решений: Пер. с англ.* — М.: Аудит, 1997. — 590 с.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Соціологічний практикум”	5
Плани лабораторно-практичних занять з дисципліни “Соціологічний практикум”	6
Теми контрольних робіт	17
Вказівки з приводу самостійного вивчення програмного матеріалу та виконання контрольної роботи	18
Тести для самоконтролю	20
Питання для самопідготовки.....	23
Список літератури.....	25

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп’ютерне верстання *І. О. Музика*

Зам. № ВКЦ-4262

Формат 60 84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний графаретний. Наклад 30 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*